

Noé génkalitkája

IPARMŰVÉSZETI ALKOTÁSOK A XI. KORTÁRS KERESZTÉNY IKONOGRÁFIAI BIENNÁLÉN

Szinte pontosan húsz évvel az első után, 2022 nyarán már a tizenegyedik alkalommal nyitottuk meg a Kortárs Keresztény Ikonográfiai Biennálét Kecskeméten, a Cifrapalota földszinti termeiben. A Kecskeméti Katona József Múzeum felhívására ezúttal 178 művész 177 alkotást, illetve sorozatot adott be, amiből a biennálé zsűrije összesen 128 alkotó 127 művét, sorozatát javasolta kiállítani és a katalógusban megjelentetni. A Magyar Művészeti Akadémia Iparművészeti és Tervezőművészeti Tagozatának szakmai különdíját Sziráki Katalin textilművész, a zsűri erkölcsi díjait pedig Molnár Péter

festőművész, Horváth Mária animációsfilm-rendező, Varga József Zsolt festőművész, Varga Eszter képzőművész és Papp Nikolett festőművész kapták. Mindamellet az esemény megnyitóján, 2022. augusztus 26-án, Pataki András művészetért és közösségi művelődésért felelős helyettes államtitkár a Kulturális és Innovációs Minisztérium nevében egy újabb díjat is bejelentett, melynek kitüntetettje(i) lapzártakor még nem volt ismert(ek).

A biennálék kötelező tartozéka már a kezdetektől fogva a – minden egyes Kecskeméten bemutatott alkotás színes

BALANYI Károly: Legeltesd bárányaimat | Károly BALANYI: Feed my Lambs | 2022, acéllemez, szitazománc, 65x96 cm

Fotó: Kiss Béla

reprodukciónját és alapadatait tartalmazó – kétnyelvű katalógussorozat, illetve a Kecskeméti Katona József Múzeum Képzőművészeti Osztályán belül létrejött, speciális – tartalmi alapú – gyűjteményi egység. Ez utóbbi fejlesztése alapvetően a biennáléhoz kötődik, így öröndetes tény, hogy már a beadás előtt felajánlottak összesen 52 alkotást a félezer tételt bőven meghaladó kollekción számára.

A kétévnte változó tematikus felhívásunk nyomán ezúttal állatokkal és növényekkel kapcsolatos ábrázolásokat tártunk a nagyközönség elé. Csak a Bibliában 121 állatfajról és 80 (míg mások szerint megközelítőleg kétszázféle) növényről olvashatunk, s nem csupán a teremtésükről, vagy éppen a megmentésükről az özönvíz története (Noé bárkája) kapcsán, hanem gyakran szerepelnek hasonlatokban, példabeszédekben

KISS Katalin: Az elveszett bárány | Katalin KISS: The Lost Lamb | 2015, papír, digitális nyomtatás, 51,5x41,5 cm

is. A növények és az állatok a Szentírástól, illetve az apokrif irodalomtól függetlenül is a keresztény művészet kihagyhatatlan részeivé váltak. A keresztény ikonográfiában különösen fontosak a szimbolikus megjelenítéseik együtt (pl. paradicsomkert, elzárt kert, szőlőkert, evangélista szimbólumok) és külön is (élet fája, tudás fája), a szentek legendáihoz kapcsolódva akár attribútumként is, továbbá a fantázialények, vagy éppen az állatövi jegyek ábrázolásaiként. Az ókorban és a középkorban számos írás szolgált még további forrásul a szimbolikus ábrázolásokhoz, így például a növények, virágok terén 1120 körül St-Omeri Lambert kanonok *Liber Floridus*, vagy éppen Konrad von Würzburg *Die goldene Schmiede* című 1275 körül keletkezett műve, illetve valamivel később Franz von Retz *Defensoriuma* (az utóbbi kettő főleg Máriára vonatkozóan), a *Physiologus* pedig a bestiariumi illusztrációk tekintetében. S hosszan folytathatjuk, így olyan témákkal is, mint például az

állatok és az emberek kapcsolata: Az állatok feletti uralmat Isten az embernek adta (Ter 1,28), de a tulajdonjogot magának tartotta fenn (Zsolt 50,10). Rendkívül gazdag területet választottunk ezúttal, mely napjaink egyik legnagyobb globális válságjelenségére (klímaváltozás, s ahhoz kapcsolódóan is a növényi és állati fajok kihalása) is felhívja a figyelmet. Ez utóbbira több alkotó is reagált, így például Jászberényi Matild is a *Virágvasárnap GMO-virágokkal* (2021) című alkotásával. A művész saját maga által, a biennálé alkalmából megfogalmazott – az alkotását elsősorban tematikai szempontból bemutató – műleírása egyértelművé teszi a céljait: „A sosemvolt GMO-virágok bizarr változatainak megjelenítése az emberi telhetetlenség, a mindenáron másásra, újdonságokra törekvés jeleinek hordozója lehet a teremtett természettel szemben. Ma hogyan gondolható a módosított virágváltozatokról Hamvas Béla sorai nyomán, hogy »a virág az egyetlen kép a földön, amiben a lélek önmagára ismer«!?!”

HOMOKI Anikó: Leviatán | Anikó HOMOKI: Leviathan | 2020, üveg, pâte de verre technika, 14x41x13 cm

Fotó: Kiss Béla

A kiírásban foglaltak természetesen bizonyos mértékig átfedésben voltak néhány korábbi biennálé tematikájával. Gondoljunk itt mindenekelőtt a Teremtés könyvének első tizenegy fejezetére (2005), Krisztus példázataira (2008), a Jelenések könyvére (2009/2010), vagy éppen a magyar és a magyarországi szentekre (2016) is, ahogy azt például Kelecsényi Csilla assemblage-ai (*Szegénység és rózsák*, 2009) esetében láthatjuk – Árpád-házi Szent Erzsébet önzetlen szeretetét, karitatív tevékenységét a fogyasztói társadalom korába helyezte a művész. Amennyiben „statisztikailag” vizsgáljuk az egyes állatok és növények előfordulását a kiállításon, akkor például az előbbieket jól látható, hogy a keresztény ikonográfiában hangsúlyos, s gyakran szereplő hal, bányász, galamb itt is kiemelten vannak jelen. Emellett – a számos Noé bárkája, s Édenkert-ábrázolásnak is köszönhetően – a sáska, méh, kakas, kígyó, madarak (pl. vadhatyú, bagoly, varjú, holló), ló, elefánt, farkas, pelikán, oroszlán, patkány, csiga, majom, mormota, kecske, teknősbéka, cet (bálna), zsiráf, kutya is fő- és mellékszereplője a kiállított műveknek. Ahogy azt Molnár Péter festőművész következőkben idézett sorai is mutatják, a biblikus eredet mellett kevésbé hivatalos források, sőt egyéni motivációk is szerepet kaptak egy-egy

állat megjelenítése esetében. Bár *A San Lorenzo macskáin* hiába is keresnénk a címben megnevezett lényeket: „A keresztény néphagyomány megemlékezik arról, hogy az újszülött Jézust a jászolban egy macska tartotta melegen. Ez egy szép, kedves történet. Mindig is volt macskám, kötődöm ezekhez az állatokhoz. [...] Gyakran ültem a templom előtt, és néztem ezeket a jószágokat, amint az épület körül járkáltak. Bensőséges, meghitt atmoszférát éreztem. Így indult ennek a képnek a története. A festmény háttérében feltűnik a firenzei templom sziluettje. Az évszázados kövek hangulatát, misztériumát festettem meg az apró négyzetes motívumokkal, melyekben fel-feltűnnek a fehérén világitó, kicsiny formák, mint megannyi csillag az égbolton.” (A közölt idézetek mind jó példák arra, hogy miért is volt fontos ezek „kötelezővé tétele” a biennálén részt vevő művészek számára.)

A növények esetében szintén meghatározóak kiállításonkon a keresztény ikonográfiai hagyományok: alma, fügefafa, szőlő, mustárfa, akácia (töviskoszorú), s a különféle virágok, melyek nagy százalékban Szűz Mária érényeihez kötődnek (pl. liliom, rózsa, jázmin, pünkösdirózsa, boldogasszony papucska, kakukkszegfű). Ez utóbbiak együtt is megjelenhetnek (hortus conclususként, zárt kertként),

HOMOLYA Gábor: A harmadik | Gábor HOMOLYA: The Third | 1987, fáziskép a festmény-animációs filmből, festett celluloid, 22,5x31 cm

ahogy azt Horinka Attila *Unikornisán*, vagy éppen Nemes Zsuzsa *Méhlegelő körbezárt kertben* (2022) című festményén láthatjuk: „A sűrű, burjánzó kert képe számomra egyszerre jelenti az élet, a vitalitás képét, a természettel való együtt létezés tudás fontosságát, ugyanakkor memento mori is egyszerre. [...] A kép címe napjaink egyik legégetőbb problémájára, a természet pusztulására utal. A beporzó rovarok eltűnése, megfogyatkozása egyike lenne az ökológiai válság lehetséges, legrosszabb folyamatokat okozó katasztrófáinak.”

PITTMANN Zsófia: Emberbárány | Zsófia PITTMANN: Human Lamb
2022, selyem, cianotípiá, 30x24 cm
Fotó: Kiss Béla

A biennálé anyaga műfaji és technikai értelemben ezúttal is rendkívül változatos: a festmények, grafikák, videóinstallációk és szobrok mellett a kiállításon látható alkotások mintegy harmada az iparművészet körébe sorolható. Ezen belül 2022-ben is a textilművészet különféle ágainak a képviselői voltak a legtöbben (pl. B. Csernyánszky Katalin, Bényi Eszter, Hellenbach Gabriella, Horváth Ildikó Mária, Kántor József, Kiss Katalin, Makkai Márta, Orient Enikő, Pirók Irén, Richter Sára, Szabó Henrietta, Vásárhelyi Kata). Mészáros Marianna korábban elsősorban festéssel és grafikával foglalkozott, az ecoprint technikával készült *Átlényegülés* (2022) című alkotása viszont ezúttal e körben említhető: „Amikor megismertem az idei biennálé kiírását, rögtön éreztem, hogy olyan, mintha ezt a technikát kifejezetten erre a témára találták volna ki. [...] Először pipacs és búzakalász felhasználásával terveztem egy kompozíciót, amelyek Krisztus vérét és testét szimbolizálják. A búza nem hagyott szép nyomot, ezért azt később elvettem, helyette szőlőlevelekkel vettem körbe a pipacsokból kirakott halformát. [...] Alulra pedig egy valamennyire rendezett, de mégis sokkal kaotikusabb, sok-sok növényt (ami június elején elérhető volt a közelemben) felhasználó nyomat került, amely az Édenkertet jeleníti meg. Azért tettem egymás alá a két textilt, mert egy középkori szokást követtem: az ószövetségi fölé újszövetségi jelenetet, szimbólumokat raktam, ezzel jelezve, hogy ezek egymásra épülnek, egymásra támaszkodnak.”

JÁSZBERÉNYI Matild: Virágvasárnap GMO-virágokkal
Matild JÁSZBERÉNYI: Palm Sunday with GMO Flowers
2021, gyapjú, nemez, 180x94 cm
Fotó: Kiss Béla

BORSÓDY Eszter: Reménység, avagy Noé génkalitkája | Eszter BORSÓDY: Hope or the Gene Cage of Noah
 2022, mintázott samott, vegyes mázas technika, 16 db, plexitartó, egyenként Ø: 10/15/20 cm

Fotó: Kiss Béla

A kerámiaművészetet nyolc alkotó (Bánsághi Judit, Borsódy Eszter, Borza Teréz, Gordos Zsanett, Molnár Zsuzsa Lili, Molnárné Östör Ágota, Szemereki Teréz, Várbiro Kinga Evelin) képviselte. Közülük a leginkább összetett kompozícióval ezúttal is Borsódy Eszter jelentkezett, aki a japán kézműveshagyományt elegyítette a keresztény mitológiával. „A necuke (根付) egy kézzel mintázott, csontból, fából kifaragott, kör alapú, gömb vagy kagyló formájú szobrocska. A japánok a 17. században apró személyes holmijukat egy tasakban hordták magukkal, amit a necuke zárt össze függesztőszinóron. [...] Kerámia-plexi kompozíciómban »Noé génbankjának egy tárolóját« mutatom be, amiben a kiválasztott állatok, mint a jövő zálogai, gömb-necuke

formában, a maguk alaki és színbeli sajátágaikkal vannak ábrázolva, a necukekészítés hagyományainak megfelelően, de agyagból. [...] A plexikalitka tetején, ahol az emberpár helye lenne, egy zigóta, osztódó sejt – minden élet kezdetének – agyagban rögzített gömbje van. Egy mese szerint az Isten agyagból formázta meg az embert... ez a zigóta a jövő, a reménység megtestesülésének első fázisában.”

A zománcművészet (Balanyi Károly, Czóbel Marianna, H. Barakonyi Klára, Hollósy Katalin), az üvegművészet (Homoki Anikó) és a tervezőgrafika (Lente István, Tóth Yoka Zsolt) meglehetősen kevés művel képviseltette magát a biennálén. Nádor Edina *Úrasztala* (2012) azért emelhető ki, mert a keresztény biennálékon bemutatott

NÁDOR Edina: Úrasztala (oltármakett)
Edina NÁDOR: Communion Table (altar model)
2012, üveg, fa, plexi, 20x19x12 cm
Fotó: Kiss Béla

TÓTH YOKA Zsolt: Krisztus vére engesztelt a kisgyermekéért (részlet)
Zsolt TÓTH YOKA: The Blood of Christ Atoned for Little Children (detail)
2022, papír, digitális print, a teljes mű: 70x50 cm

egyházművészetinek, illetve liturgikusnak minősíthető alkotások egyik ritka példája. Nádor a DLA- (doktori) disszertációja során az alsózsolcai metodista templom (terv: Bachman Zoltán és Bianki Dániel) liturgikus terébe álmódott oltárról többek között így írt: „A templom tere tiszta, áttekinthető, geometrikus formákból épült, ezért úgy gondoltam, hogy ezt az elvont formavilágot részben megtartom, de ellensúlyként belevisek organikus elemeket is. A halmotívumhoz nyúltam. Az utolsó vacsora ábrázolásain a kenyér mellett a halak is utalhatnak az oltáriszentségre. [...] A geometrikus formákból álló térbe – minimális közléssel bíró – hasábfomat terveztem, benne három párhuzamosan elhelyezett üveglappal, melyekre stilizált halak csoportja van homokfúvással rögzítve. [...] A LED-lámpákkal megvilágított üveglapokon az egymás után felvillanó fény egyre több hal árnyékát teszi láthatóvá. [...] A hívek számára a fény intenzitásának változása során tárulhatnak fel a hal motívumát ábrázoló rétegek. A fény szabályozása lehetővé teszi, hogy az istentisztelet során, így például az úrfelmutatáskor, erőteljesebb megvilágítással érzékeltesse a cselekmény kiemelt szerepét.”

Végezetül, a Kecskeméti művészteleppel, alkotói helyszínnel bíró iparművészeti műfajok közül nem feledkezhetünk el az animációs filmről sem, melynek egyetlen képviselője Homolya Gábor *A harmadik* (1987) című opusa volt. (A film egyedi technikáját – az eredetileg több mint 2500-ból – három átlátszó celluloidlapra festett fázisképpel érzékeltettük a kiállításon.) A hétperces festmény-animációs film alapja Stefan Zweig műve: *A harmadik galamb legendája*. „A novella a bibliai özönvíz történetet dolgozza fel, melyben a Teremtő az elhatalmasodott bünt vízözönrel törli el a Földről. [...] A harmadik kieresztett galamb nem tér vissza, amiből Noé látja, hogy már elapadtak a vizek a Földön, és elhagyhatják a bárkát. Zweig e harmadik galamb történetét írja le. A büntől megtisztult Földön fokozatosan újraéled a civilizáció, azonban a felgyorsuló fejlődés újra bűnös háborúhoz vezet. És így újra pusztul a Föld, de ezúttal nem vízözön által, hanem tűzözönben. [...] Zweig a novellát az I. világháború hatása alatt írta, 1916-ban jelent meg először. [...] Én a címmel a lehetséges újabb világháborúra utaltam a 80-as évek hidegháborúja idején. Ez mostanában újra aktuális, és már nem is a HIDEG háború fenyeget.”

IFJ. GYERGYÁDESZ László
művészettörténész, a biennálé alapító kurátora

(XI. Kortárs Keresztény Ikonográfiai Biennálé. Állatok és növények. Kecskeméti Katona József Múzeum – Cifrapalota, Kecskemét, 2022. augusztus 16. – október 16.)